

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора
Глазунової Олени Григорівни
на дисертаційну роботу Яцишин Анни Володимирівни
«Теоретико-методичні основи використання цифрових відкритих систем
у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту»,
поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті

1. Актуальність теми виконаної роботи та її зв'язок із планами відповідних галузей науки

Орієнтація України на цифровізацію освіти і науки вимагає наукового пошуку та масштабного впровадження цифрових систем і технологій у підготовку дослідників. Актуальність проблеми дослідження зумовлена багатьма чинниками, зокрема, впровадженню концепцій відкритої науки, міжнародними вимогами до компетенцій здобувачів наукових ступенів та ін. Наявний потенціал використання сучасних цифрових відкритих систем та їх фрагментарне використання у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту є основним протиріччям, яке покликане вирішити дисертаційне дослідження Яцишин Анни Володимирівни. Представлене дисертаційне дослідження є актуальним як з позицій наукової затребуваності, так і в контексті потреб реформування вищої освіти. У дослідженні окреслена важлива проблема, яка полягає в необхідності обґрунтування теоретико-методичних основ використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів, що враховує сучасні вимоги цифрової трансформації суспільства та важливість розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів, як майбутніх фахівців, що будуть забезпечувати цифровізацію освіти і науки на різних рівнях їх організації.

Актуальність висунутої у дослідженні наукової проблеми підтверджується низкою науково-дослідних робіт Інституту інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України, відповідно до яких виконувалося дисертаційне дослідження, а саме: «Система науково-організаційного і технологічного

забезпечення розвитку мережі електронних бібліотек наукових установ» (2012-2014, №0112U000283); «Система інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу» (2015-2017, № 0115U002234) однією з виконавців яких була дисертантка. Дисертантка була науковим керівником дослідження «Методика використання відкритих електронних науково-освітніх систем для розвитку інформаційно-дослідницької компетентності наукових і науково-педагогічних працівників» (2018-2020, № 0118U003159).

2. Нові факти, одержані здобувачем

У дисертаційній роботі переконливо обґрунтовано актуальність та наукова новизна отриманих результатів. До теоретичного здобутку та наукової новизни відносимо: цілісне дослідження проблеми використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту; визначені етапи становлення та розвитку системи підготовки фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та організаційно-педагогічні умови цифровізації підготовки аспірантів і докторів у ЗВО/науковій установі; теоретичне обґрунтування та розробку науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту, модель цифровізації підготовки аспірантів і докторантів з наук про освіту у ЗВО/науковій установі, модель використання цифрових систем для розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів з наук про освіту, структурну модель використання цифрових систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту; узагальнено і систематизовано досвід підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для цифровізації освіти і науки України; обґрунтовано напрями використання цифрових систем для розбудови іміджу аспірантів і докторантів; обґрунтування ролі наукової школи академіка Бикова В.Ю. у підготовці фахівців для цифровізації освіти і науки України; систематизацію досвіду застосування сервісів цифрових систем для управління діяльністю Рад молодих вчених;

До наукових здобутків дисертантки також слід віднести уточнення: змісту понять «інформаційно-дослідницька компетентність аспірантів і докторантів» та «інформаційно-аналітична компетентність аспірантів і докторантів»; критеріїв (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, оцінно-рефлексивний), відповідних показників та рівнів (низький, середній, високий) розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів.

Дисертанткою було удосконалено: змістове наповнення та операційний компонент навчальних дисциплін освітньо-наукової програми підготовки майбутніх докторів філософії з наук про освіту; змістове наповнення семінарсько-тренінгових занять для аспірантів, докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників щодо застосування цифрових систем для проведення наукових досліджень.

Вважаємо, що сформована структура дисертації є вдалою та сприяла різнобічному розкриттю обраної для розгляду наукової проблеми. Також, дібрані методи для проведення наукового дослідження, що були використані авторкою, підтвердили висунуту в дисертації гіпотезу дослідження.

3. Значення отриманих автором результатів для педагогічної науки і практики

Варто відзначити практичну цінність дисертаційної роботи Яцишин Анни Володимирівни, що полягає у:

– розробленні і впровадженні методик, як складника науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту: використання цифрових систем для виконання науково-дослідної діяльності, використання хмарних сервісів Google у підготовці аспірантів і докторантів, використання соціальних мереж для організації та інформаційної підтримки наукових-масових заходів) та технологію використання цифрових систем і технологій для управління діяльністю Рад молодих вчених;

– *доборі та укладанні переліків* цифрових систем, що доцільно застосовувати для виконання наукових досліджень та підготовки аспірантів і докторантів з наук про освіту;

– *розробленні процедури* професійного становлення і самоосвіти доктора філософії/доктора наук та процедуру розробки і реалізації стратегії підготовки наукових і науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації для цифровізації освіти і науки;

– *розробленні й впровадженні* в освітньо-науковий процес ЗВО/наукових установ для аспірантів, докторантів, наукових, науково-педагогічних працівників: методичних посібників «Інформаційно-аналітична підтримка педагогічних досліджень на основі електронних систем відкритого доступу» та «Відкриті електронні науково-освітні системи у науково-дослідній діяльності»; методичних рекомендацій «Використання електронних науково-освітніх систем у підготовці та підвищенні кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників» та «Створення та технічна підтримка електронної бібліотеки установи НАПН України»; словників «Електронні науково-освітні системи у науковій та науково-педагогічній діяльності», «Використання електронних відкритих систем для інформаційно-аналітичної підтримки педагогічних досліджень» та «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті»;

– *розробленні й впровадженні* навчально-методичних комплексів дисциплін в освітньо-наукові програми підготовки майбутніх докторів філософії в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка: «ІКТ в освіті та наукових дослідженнях», «Наукові основи використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті» та «Цифрові системи у науково-дослідній діяльності»; програм 6 семінарсько-тренінгових занять та 4 майстер-класів для аспірантів, докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників з метою розвитку їх цифрової, інформаційно-дослідницької та інформаційно-аналітичної компетентностей;

– *створенні та наповненні* електронного освітнього ресурсу для аспірантів і докторантів «Інформаційно-аналітичний портал «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» (<https://ict-education.org.ua>);

– *розроблені* рекомендації щодо поетапної реалізації науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і

докторантів з наук про освіту та розроблено схему забезпечення процесу управління підготовкою та атестації аспірантів із застосуванням цифрових систем і технологій.

Також основні положення дисертаційної роботи можуть бути використані у закладах вищої освіти і наукових установах: для удосконалення змістового та операційного компоненту навчальних дисциплін освітньо-наукових програм підготовки майбутніх докторів філософії; для розробки та вдосконалення навчально-методичних посібників і рекомендацій; під час підготовки аспірантів і докторантів; у процесі підвищення кваліфікації професорсько-викладацького та адміністративно-управлінського персоналу щодо застосування цифрових систем для виконання наукових досліджень і організації процесу підготовки кадрів вищої кваліфікації через аспірантуру і докторантуру. Рекомендації сформульовані у дослідженні можна застосувати для самоосвіти аспірантів і докторантів, наукових і науково-педагогічних працівників. Основні результати дослідження покладено в основу розробленої освітньо-наукової програми «Інформаційно-комунікаційні технології в освіті» та навчального плану підготовки майбутніх докторів філософії в Інституті інформаційних технологій і засобів навчання НАПН України в галузі знань 01 Освіта/Педагогіка.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків, рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні

Наукові положення та рекомендації, сформульовані авторкою, ґрунтуються на глибокому аналізі та опрацюванні значної кількості емпіричного матеріалу, джерельна база дисертації нараховує 691 найменування. Вивчення такого значного масиву джерел дало авторці підстави для формулювання обґрунтованих наукових висновків, що засвідчили високу методологічну культуру дисертантки. У дисертації з належною науковою аргументацією визначено предмет, об'єкт, мету та завдання дослідження, викладено теоретичні положення, що становлять методологічну основу. Дисертація має чітку структуру, розділи є завершеними та взаємопов'язаними. Загальні висновки дисертаційної роботи та висновки за розділами відображають результати проведеного дослідження. Наукові положення,

розроблені здобувачкою, базуються на використанні методів статистичного опрацювання даних, що підтверджує їх достовірність.

5. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Авторкою повністю виконано завдання і різнобічно проаналізовано проблему дослідження. Представлена дисертаційна робота складається з анотації, вступу, переліку умовних скорочень, шістьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (691 найменування, з них 150 іноземною мовою) та 24 додатків. Загальний обсяг рукопису дисертації – 636 сторінок, з них 452 сторінки основного тексту. Робота містить 15 таблиць та 65 рисунків, додатки розміщено на 77 сторінках.

У **першому розділі** авторкою проаналізовано зарубіжний (21 країна) та вітчизняний досвід підготовки аспірантів і докторантів; досліджено особливості цифровізації освіти і науки України та проблеми підготовки фахівців для її забезпечення; обґрунтовано особливості впровадження принципів відкритої освіти у підготовку аспірантів і докторантів. **Другий розділ** присвячений дослідженню діяльності об'єднань молодих як осередків колаборації та комунікації аспірантів і молодих вчених; описано роль наукових шкіл у підготовці фахівців для цифровізації освіти і науки; проаналізовано досвід підготовки аспірантів і докторантів з інформаційно-комунікаційних технологій в освіті та визначено сучасні вимоги та зміст. В **третьому розділі** досліджено особливості застосуванням хмарних сервісів у підготовці аспірантів і докторантів; обґрунтовано основні напрями використання цифрових систем для виконання наукових досліджень: електронних бібліотек та інституційних репозитаріїв; наукометричних систем; спеціалізованих систем для визначення унікальності текстів наукових робіт; електронних соціальних мереж; хмарних сервісів. Визначено напрями застосування цифрових систем для розбудови іміджу аспірантів і докторантів. У **четвертому розділі** обґрунтовано та побудовано ряд моделей щодо використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту; визначено зміст, структуру та рівні розвитку цифрової, інформаційно-дослідницької та

інформаційно-аналітичної компетентності аспірантів і докторантів. У п'ятому розділі обґрунтовано основні компоненти, структуру та етапи реалізації науково-методичної системи; описано методики використання: цифрових систем для виконання науково-дослідної діяльності; хмарних сервісів Google у підготовці аспірантів і докторантів; соціальних мереж для організації та інформаційної підтримки наукових-масових заходів; представлено технологію використання цифрових систем і технологій для управління діяльністю Рад молодих вчених. Останній розділ присвячений опису педагогічного експерименту та інтерпретації отриманих результатів. Додатки дисертаційної роботи становлять окрему цінність оскільки містять інструментарій дослідження, допоміжний матеріал та авторську інфографіку.

Загалом дисертація є цілісною, завершеною, самостійною, оригінальною науковою роботою, яка важлива для розвитку педагогічної науки і практики.

6. Відповідність дисертації спеціальності

Зміст дисертації Яцишин Анни Володимирівни відповідає паспорту наукової спеціальності 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті, що досліджує теоретичні та методичні проблеми використання інформаційно-комунікаційних технологій в освіті, зокрема таким напрямкам як теоретичні та методичні основи підготовки і підвищення кваліфікації кадрів інформатизації освіти та організаційно-педагогічні проблеми розробки і використання цифрових систем інформаційно-методичного забезпечення освітньо-наукового процесу і підтримки наукових досліджень.

7. Повнота викладення результатів дисертації в опублікованих працях

Представлене дисертаційне дослідження виконувалось протягом 9 років (2012-2020 рр.), за цей період Яцишин Анною Володимирівною було опубліковано у **103** наукові праці (серед яких 14 статей у виданнях, що індексуються WoS та Scopus), із них – 6 монографій (1 одноосібна); 2 посібника (у співавторстві), 24 статті у наукових фахових виданнях України, 7 статей у зарубіжних виданнях, 14 статей в інших наукових виданнях, 44 тез доповідей у матеріалах конференцій, 3 словники, 2 методичних рекомендацій. Також

апробація отриманих результатів дисертаційної роботи широко представлена на 82 масових наукових заходах різних рівнів (19 міжнародних конференцій, 7 міжнародних семінарів, 39 всеукраїнських конференцій, 17 всеукраїнських семінарів та круглих столів.

8. Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації

Оцінюючи зміст і структуру дисертаційної роботи загалом позитивно, звернемо увагу на окремі недоліки і висловимо деякі зауваження та побажання щодо подання результатів дослідження:

1. Дисертаційне дослідження перевантажене різними моделями, зокрема, модель цифровізації підготовки аспірантів і докторантів з наук про освіту у ЗВО/науковій установі, модель використання цифрових систем для розвитку цифрової, інформаційно-аналітичної та інформаційно-дослідницької компетентностей аспірантів і докторантів з наук про освіту, структурну модель використання цифрових систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту відносяться також і до наукової новизни представленої роботи. На наш погляд, деякі моделі можуть бути об'єднані, а основна модель, яка є теоретичним здобутком дисертантки представлена як модель використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту.

2. Організаційно-педагогічні умови підготовки аспірантів і докторантів як майбутніх фахівців для цифровізації освіти і науки, які висвітлені у 2 розділі дисертації, не достатньо корелюють з організаційно-педагогічними умовами цифровізації підготовки аспірантів і докторів з наук про освіту у ЗВО/науковій установі, які обґрунтовані у розділі 4 на с.389.

3. При визначенні критеріїв добору цифрових відкритих систем і їх сервісів, які відображені у таблиці 3.1, їх обґрунтування та питання оцінювання їх вагомості залишилися поза увагою здобувачки.

4. У моделі освітньо-наукової системи підготовки кадрів вищої кваліфікації з цифрової трансформації української освіти і науки в ІТЗН НАПН України (рис 4.3) варто уточнити спеціальності, за якими здійснюється

підготовка у аспірантурі і докторантурі, а також більш чітко продемонструвати зв'язки між компонентами системи. На нашу думку, відображення у цій моделі процесного компоненту збагатило б її.

4. Моделювання цифровізації підготовки аспірантів і докторантів з наук про освіту (п.4.2.), доцільно було здійснити у відповідності до провідної мети моделі, якою є «цифровізація процесу підготовки аспірантів і докторантів та створення освітньо-наукового середовища ЗВО/наукової установи насиченого цифровими системами і технологіями» (с.387), а саме, на яких етапах підготовки аспірантів і докторантів - які цифрові інструменти доцільно використовувати і результат очікується.

5. Моделювання науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів, здійснене у п. 4.3, бажано більш чітко описати. Подано лише структурну модель використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту, яка не повною мірою відображає модель науково-методичної системи.

6. Бажано більш ґрунтовно пояснити яким чином основні етапи реалізації науково-методичної системи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту, представлені у п.5.1, пов'язані з її основними компонентами, поданими у п.5.2.

Висловленні зауваження та побажання не знижують загальної наукової цінності проведеного дослідження і носять рекомендаційний характер.

9. Ідентичність змісту автореферату та основних положень дисертації

Рукопис дисертації та автореферат Яцишин Анни Володимирівни оформлені відповідно до чинних вимог до такого рівня робіт. Автореферат цілком відображає текст дисертації та результати дисертаційного дослідження. Текст дисертації та автореферат написані літературною українською мовою в науковому стилі, з використанням відповідної термінології.

10. Загальний висновок

На основі аналізу рукопису дисертації, автореферату та публікацій дисертантки, вважаю дисертаційна робота Яцишин Анни Володимирівни на

тему «Теоретико-методичні основи використання цифрових відкритих систем у підготовці аспірантів і докторантів з наук про освіту» засвідчує, що вона є завершеним і самостійним дослідженням на актуальну тему. За рівнем наукової новизни, теоретичною та практичною цінністю відповідає вимогам пп. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів» (зі змінами і доповненнями), а її авторка Яцишин Анна Володимирівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.10 – інформаційно-комунікаційні технології в освіті.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
декан факультету інформаційних технологій
Національного університету біоресурсів і
природокористування України

О.Г. Глазунова

*Ліжнев
Чесне*

*Григоренко О.І. завідуюча
УЧБ:П України
Григоренко О.І.*